

УДК: 338.45:622.692

Перевозова Ірина, Метешоп Ірина, Шекета Василь, Даляк Надія

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОСОБЛИВОСТІ ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ У ГАЗОТРАНСПОРТІ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

Perevozova Iryna, Metoshop Iryna, Sheketa Vasyl, Daliak Nadiia

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

FEATURES OF TARIFF POLICY IN GAS TRANSPORTATION IN EUROPEAN COUNTRIES AND UKRAINE.

Тарифоутворення у транспорті газу є актуальним питанням як для України, так і країн Європи. Особливого значення воно набуло за останні роки у зв'язку із порушенням логістичних маршрутів постачання газу із російської федерації після її відкритої агресії та повномасштабного вторгнення в Україну. Як зазначено у [1] ЄС довів спроможність витримати російський газовий шантаж і сформував координаційний механізм надання підтримки Україні для ремонту і відновлення її енергетичної інфраструктури. Водночас, в умовах війни у відносинах Україна-ЄС залишаються актуальними і перспективними питання підвищення енергоефективності, відродження сектору відновлюваних джерел енергії та забезпечення стабільних цін на енергію для свого населення та бізнесу. За дослідженнями Столяр О.О. [2] в Україні у структурі роздрібної ціни питома вага енергетичної складової є найвища порівняно із європейською і складає 73-77% проти середньої по ЄС – 44-43%. Водночас Україна показує одну із найнижчих величин транспортної складової в Європі (разом із Естонією та Нідерландами). Тому для забезпечення сталого розвитку газової галузі та енергетики загалом необхідно вирішувати проблеми, пов'язані з тарифоутворенням.

У країнах Європи загальноєвропейський регулятор з транспорту газу (Gas Regulatory Forum, GRIFF) визначає загальний підхід до тарифоутворення в газовому транспорті для гармонізації правил передачі та торгівлі енергією ЄС через кодекси газових мереж та їх імплементацію. Мережевий кодекс щодо узгоджених структур тарифів на транспортування газу покращує прозорість та узгодженість тарифів шляхом узгодження основних принципів і визначень, що використовуються в розрахунку тарифів, і включає обов'язкове порівняння національних методологій встановлення тарифів із еталонною методологією. Він також передбачає вимоги до публікації інформації про тарифи та доходи операторів систем передачі [3].

Однак, кожна країна має свої власні національні законодавства, що визначають правила і процедури тарифоутворення в газовому секторі. Так, до прикладу, воно може змінюватись у залежності від різних факторів, таких як географічне розташування, наявність природних ресурсів, ступінь розвиненості транспортної інфраструктури тощо. Щоб забезпечити узгодженість між національним рівнем і рівнем ЄС, газовий транскордонний комітет з фахівцями з національних міністрів енергетики розглядає пропозиції перед тим, як їх ухвалить Комісія за погодженням з Радою Європейського Союзу та Європейським Парламентом.

Дослідження показали, що від 1 липня 2009 року у Європейському Союзі була запроваджена Директива про спільні правила внутрішнього ринку природного газу (Директива ЄС 2009/73/ЄС) [4]. Згідно з цією Директивою, країни-члени мають забезпечувати створення ефективного регулювання тарифів, яке має бути прозорим та об'єктивним.

Проаналізувавши публікації [2, 5, 6, 7, 8] слід відзначити, що у більшості країн Європи тарифи на транспортування газу формуються на підставі відкритих та прозорих

принципів, які передбачаються національними законодавствами та директивами Європейського Союзу.

За дослідженнями Столяр О.О. [2] основними цілями енергетичної політики країн Європейського союзу є скорочення платежів за енергію для домогосподарств і бізнесу (конкурентоспроможність), забезпечення надійного і безперервного енергопостачання (безпека поставок) та обмеження екологічного впливу енергетики.

Michelle Hallack та Miguel Vazquez [9] вказують на те, що поточне визначення «комерційних» газових мереж у Європейському Союзі (ЄС) базується на схемах входу/виходу та механізмах балансування. Це регулювання мережевих послуг спрямоване на підвищення ліквідності оптових ринків. Щоб полегшити торгівлю газом між гравцями з різними профілями використання мережі та різними точками підключення до мережі, деякі мережеві послуги соціалізуються в зоні ринку. Автори стверджують, що на практиці це призводить, з одного боку, до пропозиції меншої «комерційної» пропускної здатності, ніж фізична пропускна здатність мережі, а з іншого боку, до перехресного субсидування пакетних послуг між високопрофільними та малопрофільними користувачами. Керівні принципи, запропоновані Агентством співробітництва регуляторів енергетики (ACER) для мережевого кодексу газобалансування, не враховують чітко всіх недоліків існуючих схем входу/виходу, але вони залишають простір для розробки механізмів, які підвищують ефективність короткострокової мережі розподілу.

На основі опрацьованих джерел [2, 5, 6, 7, 8] виділимо основні особливості тарифоутворення у країнах Європи.

Країни Центральної та Східної Європи використовують методологію «від регульованих витрат» (cost-of-service), де тарифи формуються на основі розрахунку витрат, пов'язаних з експлуатацією газових трубопроводів.

У країнах Західної Європи тарифи визначаються на основі регульованої норми доходів (регулювання за доходами, revenue-cap regulation), де дохід оператора газопроводів обмежується на певному рівні, що встановлюється регулятором.

У країнах Північної Європи використовують підхід «відповідальності оператора газопроводу» (incentive-based regulation), де тарифи формуються залежно від результатів ефективності та якості надання послуг.

Україна має досить складну систему тарифоутворення в газовій галузі, яка регулюється низкою законодавчих та нормативних документів. Основні органи, що відповідають за тарифну політику в галузі газопостачання – це Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) та Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (Міненерго).

Основні характеристики тарифів на транспортування газу в Україні, зокрема вартість послуг і принцип їх формування, встановлено в Законі України «Про ринок природного газу» [10] та Постанові Кабінету Міністрів України від 19 травня 2010 року № 545 «Про затвердження Порядку формування тарифів на транспортування природного газу розподільними трубопроводами на основі багаторічного стимулюючого регулювання» [11]. Згідно з цими документами, тарифи на транспортування газу формуються на основі собівартості послуг.

Проте, окрім цих документів, існують ще низка нормативних актів, які регулюють тарифну політику в газовій галузі. Наприклад, «Про затвердження Правил безпеки систем газопостачання» [12], «Правила обліку та вимірювання природного газу» [13], «Правила організації транспортування газу» (Про затвердження Правил обліку природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами,

постачання та споживання [14] та інші. Така кількість нормативних документів значно ускладнює систему тарифоутворення у газотранспорті.

Отже, можемо відзначити, що у країнах Європи, як і в інших регіонах світу, тарифи на транспортування газу формуються з урахуванням вартості виробництва, транспортування та розподілу газу, а також з урахуванням загальних витрат на підтримання та розвиток газотранспортної системи. У більшості країн Європи, тарифи на транспортування газу є регульованими і формуються згідно з принципами регулювання цін, які встановлюються державними органами регулювання. Україна має досить складну систему тарифоутворення в газовій галузі, яка регулюється низкою законодавчих та нормативних документів, що ускладнюють систему тарифоутворення у газотранспорті України. Тому необхідно забезпечити гармонізацію системи тарифоутворення в газовій галузі з європейськими стандартами та принципами. Це дозволить Україні наблизитися до європейських партнерів та створить сприятливі умови для інтеграції в європейський газовий ринок.

Подальші дослідження будуть спрямовані на формування економічно-обґрунтованої моделі розрахунку тарифів на послуги розподілу природного газу газорозподільних підприємств України.

Список використаних джерел:

1. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. №1-2, 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf. (дата звернення 08.05.2023).
2. Столяр О. О. Удосконалення механізму тарифоутворення газорозподільних підприємств: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Івано-Франківськ. 2021. 183с. URL: <https://bit.ly/44I18hi>. (дата звернення 10.05.2023).
3. Madrid forum. European commission. URL: <https://bit.ly/3HVAzvo>. (дата звернення 08.05.2023).
4. Директива європейського парламенту та ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 211/1. URL: https://insat.org.ua/files/nav/law/3/dir_2009_73_uk.pdf. (дата звернення 08.05.2023).
5. The internal gas market in Europe: The role of transmission tariffs. / European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators Trg republike 3, 1000 Ljubljana, Slovenia 6 April 2020 <https://bit.ly/44Jct0r>. (дата звернення 08.05.2023).
6. A European comparison of electricity and natural gas prices for residential and small professional consumers. 28 June 2018 Final report. URL: <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F180628pwc.pdf>. (дата звернення 08.05.2023).
7. Vabenko V. Gas supply security model to eu consumers. *Вісник ХНУ ім.В.Н.Каразіна*. Вип.12, 2020. С. 78-87. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/16823/15502>. (дата звернення 08.05.2023).
8. Юхимець Р.С. Особливості запровадження тарифної моделі "вхід-вихід" на ринку природного газу України. *Економіка і прогнозування*. № 1. 2017. С. 128–145.
9. [Michelle Hallack](#), [Miguel Vazquez](#). European Union regulation of gas transmission services: Challenges in the allocation of network resources through entry/exit schemes. URL: <https://bit.ly/3Bbj7Py>. (дата звернення 08.05.2023).
10. Законі України «Про ринок природного газу» редакція 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>. (дата звернення 08.05.2023).
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування тарифів на транспортування природного газу розподільними трубопроводами на основі

багаторічного стимулюючого регулювання». 28.11.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2071-13#Text>. (дата звернення 08.05.2023).

12. «Про затвердження Правил безпеки систем газопостачання». Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 15.05.2015 № 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0674-15#Text>. (дата звернення 08.05.2023).

13. «Правила обліку та вимірювання природного газу». Наказ Міненерго від 20.07.2016 № 662 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0067-06#Text>. (дата звернення 08.05.2023).

14. «Правила організації транспортування газу» (Про затвердження Правил обліку природного газу під час його транспортування газорозподільними мережами, постачання та споживання). Редакція від 25.10.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0067-06#Text>. (дата звернення 08.05.2023).